

idrak

Dini Arařtırmalar Dergisi / Journal of Religious Studies

Cilt/Volume-1 • Sayı/Issue-1 • Haziran 2021

Cilt | Volume: 1 • Sayı | Issue: 1
15 Haziran | June 15, 2021

**İbrahim Kutluay. Şîa'da Hadîs Usûlü Ehl-i Sünnet
Hadis Usûlü ile Mukayeseli Bir Çalışma.
İstanbul: Rağbet Yayınları, 2020, 428 s.**

Ayře Nur DUMAN

Arř. Gör., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam
Bilimleri Bölümü, Hadis, İstanbul/Türkiye.

*Research Assistant, Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of
Basic Islamic Studies, Hadith, İstanbul/Turkey.*

aduman@marmara.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1347-434X

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Kitap Deęerlendirmesi | Book Review

Geliř Tarihi | Date Received: 3 Mayıs | May 2021

Kabul Tarihi | Date Accepted: 17 Mayıs | May 2021

Yayın Tarihi | Date Published: 15 Haziran | June 2021

Atıf | Cite as

Duman, Ayře Nur. "İbrahim Kutluay. Şîa'da Hadîs Usûlü Ehl-i Sünnet Hadis Usûlü ile Mukayeseli Bir Çalışma. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2020, 428 s.". *idrak* 1/1 (Haziran 2021), 173-177.

İntihal | Plagiarism

Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir.

This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

Telif | Copyright ©

Published by Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Giresun University Faculty of Islamic Sciences, 28200, Giresun, Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Türkiye’de son yıllarda Şîa ve Hadis konulu akademik çalışmaların sayısındaki artışa rağmen mezhebin hadis usûlünü ele alan eserler henüz yeterli seviyede değildir. Bu bakımdan İbrahim Kutluay’ın *Şîa’da Hadîs Usûlü Ehl-i Sünnet Hadîs Usûlü ile Mukayeseli Bir Çalışma* isimli eseri dikkat çekmektedir. Beş bölümden oluşan kitabın Birinci Bölüm’ü “Kavramlar ve Temel Kaynaklar” başlığını taşır ve Şîi fırkalar, İmâmiyye içerisindeki düşünce ekolleri, imâmet, on iki imam, takıyye gibi konuları ihtiva eder. Eserin “İsnad ve Rivayet” başlıklı İkinci Bölüm’ünde yazar isnad, hadis öğrenim ve öğretim metotları, tahammül ve edâ sîgaları, lafzen ve mânen rivayet gibi konuları hem Şîa’ya hem de Ehl-i sünnet’e göre ele alır, ayrıca iki ekolün temel hadis kaynakları hakkında bilgi verir. Kitabın “Râvi” başlığını taşıyan Üçüncü Bölüm’ü Ehl-i sünnet ve Şîa’ya göre râvinin vasıfları, kusurları ve tabakalarına dairdir. “Mervî” konusuna tahsis edilen Dördüncü Bölüm’de hadisler kaynağı, bilgi değeri, sıhhati, amele konu olup olmaması bakımından incelenir. Kitabın beşinci ve son bölümü ise Ehl-i sünnet ve Şîa’ya göre hadis ilimlerini konu edinmektedir.

Kitabın değerlendirmesine geçmeden önce yazarın temel iddiasına işaret edilmelidir. Zira yazarın iki ekolün hadis usûllerini mukayeseli bir şekilde ele almasının başlıca nedenlerinden biri bu iddiasıdır. Yazar kitabının pek çok yerinde Şîa’nın hadis usûlünün Ehl-i sünnet’ten alındığını ve Şîi ulemanın büyük ölçüde Sünnî âlimleri taklit ettiğini dile getirir (s. 23, 25, 26, 30, 34, 78 vd.). Önceki çalışmalarda yer alan bilgilerden hareketle söz konusu iddiasını dile getiren yazar, Haydar Hubbullah ve Ca’fer es-Subhânî gibi çağdaş dönemdeki Şîi âlimlerin aynı doğrultudaki değerlendirmelerine de sıkça atıfta bulunarak, Şîi hadis usûlünün Ehl-i sünnet âlimlerinin etkisiyle teşekkül ettiği iddiasını kuvvetlendirir (s. 29, 31). Yine yazara göre Şîa’nın yalnızca hadis usûlü değil aynı zamanda cerh-ta’dîl ilmi de Ehl-i sünnet’in etkisi altında gelişme göstermiştir (s. 33). Yazar Şîa’nın Sünnî hadis usûlünün gölgesinde kalarak bir metodoloji geliştirdiğini ifade etmekle birlikte Şîi hadis usûlünün, imâmet ve velâyet doktrinine uygun şekilde mezhebin temel paradigmasını destekleyen karakteristik özelliklere sahip olduğunun da farkındadır (s. 25, 26, 79).

Yazarın söz konusu iddialarının etkisi, kendini en fazla kitabın kurgusunda göstermektedir. Zira Şîî hadis usûlünün, Ehl-i sünnet'in etkisiyle teşekkül ettiği fikri yazarı iki ekolün hadis usûlü konularını mukayeseli bir şekilde ele almaya yönlendirmiştir. O, Sünnî ve Şîî hadis usûlünü karşılaştırmalı olarak ele almanın hem Şîa'yı tanımaya hem de onların Ehl-i sünnet'in usûlünden nasıl etkilendiklerini ya da karşılıklı bir etkileşiminin meydana gelip gelmediğini tespit etmeye imkân tanıdığını ifade eder (s. 25). Ancak yazar kitabında ele aldığı konuları Ehl-i sünnet'in hadis usûlü ile mukayese etmesine raġmen Şîa'nın Sünnî usûlden nasıl etkilendiği hakkında herhangi bir bilgi vermez. Bir diġer ifadeyle ilk Şîî hadis usûlü yazarlarının Ehl-i sünnet âlimlerinden nasıl, ne zaman, hangi coġrafyada ve ne gibi şartlar altında etkilendikleri ya da Sünnî ulemanın telif ettiği hadis usûlü kitaplarından hangilerinin taklit edildiği, ayrıca söz konusu etkileşimde öne çıkan âlimlerin kimler olduğu hakkında eserde herhangi bir bilgi bulunmaz. Bu durum muhtemelen yazarın, eseri telif sürecinde hadis usûlü alanındaki Sünnî-Şîî etkileşimini merkeze alan temel sorulara sahip olmamasından kaynaklanır. Yazarın merkezî sorulara sahip olmaması da kitapta hadis usûlü konularının Ehl-i sünnet ve Şîa'ya göre ana hatlarıyla anlatılmasına neden olmuştur.

Kitapta dikkat çeken bir diġer husus, Şîa'yı konu edinen önceki çalışmalardaki bilgilerin tekrarlanmasıdır. Söz gelimi kitabın Birinci Bölüm'ünde İslâm Mezhepler Tarihi alanında müstakil olarak çalışılan ve hakkında müstakil eserlerin bulunduğu konular anlatılır. Bu da yazarın okurunu Şîî hadis usûlüyle doğrudan ilgili olmayan birçok meseleyle muhatap etmesine neden olur. Zira yazar ilgili yerde günümüze intikal eden ve etmeyen Şîî fırkalar, Şîa içerisindeki farklı düşünce ekolleri, imâmet doktrini, takıyye, Ehl-i beyt, on iki imam ve imamların masum kabul edilmesi gibi konuları ayrı ayrı ele alır (s. 35-78). Ayrıca ilgili bölümün yarısını oluşturan bu bilgilerin, kitabın ilerleyen bölümleriyle irtibatlı olmadığı ya da sonraki bölümlerde ele alınan konular ile bunlar arasındaki baġlantının kurulamadığı da dikkat çeker. Bu bölümde anlatılan konuların, kitabın diġer bölümleriyle irtibatlandırılmamasını Şîî fırkalar üzerinden göstermek mümkündür. Tespit edilebildiği kadarıyla yazar, günümüze intikal eden ve edemeyen Şîî fırkalara sadece râvinin vasıfları başlığında başka fırkalara mensup râvilerin rivayetlerinin, birtakım karinelere

bağlı olarak kabul edilebileceğini (s. 166), rivayetin sahih sayılmasına sebep olan karineleri (s. 220) ve sahih hadis hakkındaki tartışmaları (s. 228) anlatırken temas eder. Bununla birlikte yazarın, “muttasıl bir senetle mâsumaya dayanan ve isnadında İmâmîyye itikadında olmasa da sika olduğuna hükmedilen râvinin bulunduğu hadis” şeklinde tanımladığı müvessak hadis başlığında fırkalarla irtibat kurması ihtimal dâhilindeyken bunu yapmadığı görülür (s. 235-7).

Yazarın, İslâm Mezhepler Tarihi çalışmalarındaki bilgilerin yanı sıra Şîa'nın hadis anlayışını konu edinen önceki eserlerdeki bilgileri de tekrarladığı dikkat çeker.¹ Çalışmanın İkinci Bölüm'ünde yer alan “Şîa'nın Hadis Müdevvenâtı ve Temel Kaynakları” başlığı ise önceki çalışmalarda ele alınan bilgilerin tekrar edilmesinin en açık örneklerindedir. Yazar ilgili başlıkta *Dört Yüz Asıl* başta olmak üzere Küleynî'nin (ö. 329/941) *el-Kâfî*'si, Şeyh Sadûk'un (ö. 381/991) *Men lâ yahduruhu'l-fakîh*'i, Tûsî'nin *Tehzîbü'l-ahkâm* ve *el-İstibsâr* isimli eserleri hakkında bilgi verir (s. 135-52). Ancak Şîa'nın hadis anlayışını konu edinen pek çok çalışmada bu eserler hakkında bilgi bulunur.² Öte yandan işaret edilmesi gereken bir başka konu, yazarın bazı bilgilere kaynağını zikretmeksizin kitabında yer vermesidir. Örneğin yazar Şîa'da isnadın çeşitlerini anlatırken Şeriatmedâr'dan (ö. 1292/1875) naklen Küleynî'nin *el-Kâfî*'sindeki hadislerin çoğunun âli isnadlı olduğunu söyler, ancak bu bilginin kaynağını zikretmez (s. 111). Benzer şekilde Şîa'ya göre râvinin adalet ve zabt kusurları ile Ehl-i sünnet'e göre adalet kusurlarından kizbü'r-râvi, ittihamü'r-râvi bi'l-kizb ve fısku'r-râvi konularının da herhangi bir kaynağa işaret edilmeksizin anlatıldığı görülür (s. 172-3).

Son olarak kitapta çok fazla maddî hatanın yer alması yazımla ilgili hususlara da işaret etmeyi gerekli kılmıştır. Söz konusu hataların ilki, kavram veya isimlerin yazımında belli bir standardın takip edilmemesi, hatta bunların aynı sayfada dahi farklı şekillerde kaydedilmesidir.

1 Kutluay, *Şîa'da Hadis Usûlü*, s. 26, 71-3. Krş. Kuzudişli, *Şîa ve Hadis*, İstanbul: Klasik, 2017, s. 127-57, 82-183.

2 Kandemir, “Hadis”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 39; Kuzudişli, *Şîa ve Hadis*, s. 187-524; Özpinar, *Şîa Hadis Tarihi*, Ankara: Ankara Okulu, 2018, s. 395-460. Ayrıca bk. Arıkan, “İsnâşeriyeye'nin Temel Eserleri ve Fırak Kaynakları” (*Mezheplere Göre Klasik Kaynaklar ve Özellikleri İçerisinde*), İstanbul: Ensar, 2018, s. 211-3.

Yazarın standart olmayan kullanımlarına rivayet³/rivâyet,⁴ rivaye-tü'l-hadîs⁵/rivâyetü'l-hadîs,⁶ râvi⁷/râvî⁸/ravi,⁹ evsât-i tâbiîn/evsat-ı tâbiîn/evsâtu etbâi't-tâbiîn¹⁰, Kütübü erbaa'ti'ricâliyye¹¹/Kütüb-i Erbaa-i Ricâliyye¹² örnek gösterilebilir. Bununla birlikte çok sayıda isim ve nisbe de hatalı olarak zabt edilmiştir. Örneğin Berâ b. Azib (s. 131) "Berâ b. Âzib", el-Bizantî (s. 135, 139, 347) "el-Bezentî", Hillî (s. 138, 148, 165, 218, 219, 220, 227, 233, 246, 263, 328) "Hillî", Burûcirdî (s. 150) ve Burûcerdî (s. 327-330) "Burûcirdî", Osman b. Hanîf (s. 176) "Osman b. Huneyf", Süleyman b. Sard (s. 188) "Süleyman b. Surad", Abdullah b. Bedîl (s. 188) "Abdullah b. Büdeyl", Ali b. Mihziyâr (s. 218) "Ali b. Mehziyâr", Ebu'l-Buhterî (s. 254) "Ebu'l-Bahterî", Leys b. el-Buhterî (s. 343) "Leys b. el-Bahterî", El-Cûfi (s. 262) "el-Cu'fî", el-Cühnî (s. 342) "el-Cühenî", Seyrâfi (s. 353) "Sayrafî" şeklinde yazılmalydı. Bunların yanı sıra kitapta çok fazla yazım yanlış tespit edilmiştir.¹³ Yine eserde bahsi geçen şahısların vefat tarihlerinin gösteriminde de belirli bir standart takip edilmemiştir. Zira yazar bazen bir şahsın vefat tarihini zikrederken (s. 133, 157, 160, 235, 247, 251, 295) bazen de zikretmez (s. 246, 247).

Sonuç olarak, İbrahim Kutluay'ın *Şîa'da Hadîs Usûlü* isimli kitabı, mezhebin hadîs usûlü konuları hakkında bilgi veren müstakil bir çalışma olması bakımından önemlidir. Ancak hadîs usûlü alanındaki Sünnî-Şîî etkileşiminin nasıl, ne zaman, nerede ve hangi coğrafyada meydana geldiği konularına yeterince değinilmemesi kitabın önemli bir eksikliği olarak değerlendirilebilir.

3 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 95, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 127, 131, 142, 150, 163 vd.

4 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 59, 95, 261, 311.

5 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 94, 95.

6 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 95.

7 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 118, 119, 126 vd.

8 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 118, 225, 227, 245, 272, 307, 327, 346.

9 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 266.

10 Her üç kullanım da aynı sayfada yer alır. Bk. Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 189.

11 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 325.

12 Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 326.

13 Müellifin yazım hatalarından bazılarını görmek için bk. Kutluay, *Şîa'da Hadîs Usûlü*, s. 97, 98, 99, 100, 101, 108, 115, 120, 126, 138, 142, 150, 151, 152, 175, 180, 182, 185, 188, 198, 220, 243, 253, 265, 267, 326, 336, 343, 387.